

Ірина Вітюк,

кандидат філософських наук,

доцент кафедри педагогічних технологій та мовної підготовки,

(Державний університет «Житомирська політехніка»),

Дарина Пархомчук,

здобувач вищої освіти

(Державний університет «Житомирська політехніка»)

СОЦІАЛЬНО-ПОЛІТИЧНА ТА МОРАЛЬНА ПРОБЛЕМАТИКА ТРАГЕДІЇ Г. Е. ЛЕССІНГА «ЕМІЛІЯ ГАЛОТТІ»

Проблема дослідження та регулювання природи влади, державного функціонування та суспільних інститутів походить ще з часів Античності. Практично кожен із філософських підходів у ту чи іншу епоху намагався описати цей процес, оцінюючи його з точки зору моральної відповідності до суспільних норм та законів, а тому вони поставали поруч у всіх сферах людської діяльності. Доба Нового часу не стала винятком у цьому питанні, проте запропонувала якісно нове сприйняття людини та її вчинків: вона постає істотою розумною, яка сприймає, осмислює та перетворює середовище, що її оточує. Німецька література епохи Просвітництва постала у боротьбі буржуазної демократії проти абсолютизму та феодалізму: основним фактором історичного прогресу у цьому процесі є людський розум.

Готгольд-Ефраїм Лессінг (1729 – 1781) був німецьким драматургом, літературним критиком-просвітителем та теоретиком мистецтва. Проте найбільшою його заслугою є те, що він став основоположником німецької класичної літератури, що мала високе громадянське звучання, національну самобутність та почала відображати реальне життя людини [1]. «Г. Е. Лессінг усвідомлював, що літературне життя Німеччини потребувало не тільки нових естетичних ідей, але й нових естетичних норм. Як літературний і театральний критик він спростовував усталені авторитети та унормованість класицистичних правил у мистецтві» [3, с.30].

За своє відносно довге життя Г. Е. Лессінг зробив значний внесок у письменницьку та театральну діяльність. Відмовившись продовжувати теологічну справу свого батька, він подався навчатися на медичний факультет, проте, зрештою, вирішив заробляти на життя літературною працею. Будучи протягом п'яти років співробітником берлінської «Фоссової газети», Лессінг пише понад чотирьохсот статей та заміток: таким чином він кинув виклик усталеній системі, яка передбачала, що всі письменники знаходились або на утриманні королів чи князів, або мали посади. «Найціннішими художніми і публіцистичними творами Лессінга 40-50-х рр. слід вважати його байки й епіграми, що мають здебільшого гостровикривальний соціально-політичний характер, памфлет «Vademecum для пана Ланге» (1754), незакінчену трагедію «Самуель Генці», драму «Міс Сара Сампсон» і кілька так званих «реабілітацій» [1, с.6].

Тему феодальної сваволі та засудження княжого деспотизму Лессінг підіймає й у своїй трагедії «Емілія Галотті» (1772). У ній він описує міжкласові взаємини, що втілюються у представниках «вищого світу» (принц Гонзага, камергер Марінееллі, канцлер Грімальді), тих, хто не підтримує княжий деспотизм (граф Аппіані, графиня Орсіна), «третього стану» (полковник Одоардо та його сім'я) та суспільного дна (грабіжники та вбивці Анжело, Пірро). На противагу ним зображено творчу інтелігенцію та її становище в особі художника Конті. Події п'єси відбуваються в Італії, хоча глядач упізнає у ній Німеччину

XVIII століття. Цю зміну можна пояснити тогочасною цензурою та гостровикривальною критикою твору. «Автор закликає громадян не бути покірними перед насильством, несправедливістю, приниженням, боротися за свої почуття, проявляти мужність навіть у ситуації приреченості» [3, с.31].

В основі трагедії лежить соціально-політичний конфлікт, а вже на його тлі послідовно розкриваються взаємини між людьми: «У трагедії розкриваються життєві протиріччя між людьми панівної верхівки, як правило, аморальними, жорстокими і нищими, та людьми третього стану – носіями чеснот» [3, с.31].

Сваволя та вседозволеність можновладців втілюється в образі принца та його камергері Марінеелі. Заради досягнення своєї мети вони не зважають на засоби. Відтак, принц є вередливим монархом-деспотом, його двір – осередок таємних злочинів, підлабузництва та розпусти. Заради своїх примх знецінюються не тільки права інших, а й людські життя. Через відносини з графінею Орсіною ми дізнаємося, що принц легкоковажно ставиться до міжособистісних стосунків та легко переходить від жінки до жінки, якщо попередня йому набридла: «...Я – Орсіна, обдурена, покинута Орсіна... Покинута, можливо, тільки через вашу дочку. Та хіба вона тут винна? Невдовзі покинуть і її. А потім ще когось! І ще когось! (*Неначе в захваті*). О, яка чудова картина! Якби ми коли усі, всі, цілий гурт покинутих, перетворившись на вакханок, на фурій, могли щільно оточити його й роздерти, пошматувати його тіло, перебрати його нутроці, щоб знайти серце, яке цей зрадник кожній з нас обцяв, але кожній так і не дав! Га! Ото було б свято! Ох і свято!» [1, с.155]. Людське життя для феодалів не має жодного значення, що підтверджують слова Марінеелі: «Навіщо злякано озиратися на всі боки? Вперед! Ось гасло переможця, якому байдуже, хто падає навколо нього: ворог чи друг» [1, с.157]. Викрасти жінку чи залюбки підписати смертний вирок – ті речі, що не становить труднощів.

Однак, образ принца Гонзага є суперечливим, оскільки герой не зовсім позбавлений характеристик звичайної людини та об'єктивно оцінює своїх суперників. До прикладу, так він описує графа Аппіані: «... незважаючи на все, він вельми достойний юнак, вродливий, багатий, людина винаткового благородства. Мені дуже хотілося б прихилити його до себе» [1, с.111]. Він не є сам по собі злим, цінує мистецтво, але є безхарактерним та розбещеним своєю владою. «Лессінгів принц має чимало позитивних, привабливих рис, і коли б він був звичайною людиною, рядовим громадянином, то навряд чи став би злочинцем. Але він — абсолютний монарх, і необмежена влада перетворює його слабості, незначні вади у тяжкі злочини» [1, с.8]. Цей образ носить узагальнений характер та описує стан всієї політичної влади Німеччини доби Лессінга.

Проблему моралі у трагедії Лессінга «Емілія Галотті» можна назвати наскрізною, оскільки у кожній дії п'єси автор підштовхує читача до аналізу вчинків героїв з позиції оціночних понять про благородність, добро, щирість та чистоту помислів, а також наслідки, які вони передбачають. Найбільш морально чистим є образ батька Емілії – полковника Одоардо Галотті. Він не підтримує владу принца та намагається бути якомога далі від неї. Тим, що він убиває свою дочку, намагаючись зберегти її честь, автор «намагався показати, що в надрах простого народу має назріти прагнення до волі та опору проти свавілля знаті, адже Г. Е. Лессінг щиро вірив у те, що люди третього стану змінять суспільство на краще, жертвуючи при цьому навіть найдорожчим» [3, с.33]. Драматург закликає глядачів до активних дій, відмови від приреченості та приниження за прикладом Одоардо та Емілії.

Не можна оминати постать підлабузника принца, камергера Марінеелі. Він обслуговує тільки власні інтереси, хоча намагається вдавати альтруїста. Він боягуз та нікчема, але приховує це за вдаваним благородством та лицарською хоробрістю. Марінеелі є хитрим та підлим, прикриваючись інтересами принца, він нещадно розправляється з людьми, яких він ненавидить. Попри те, що він руками Анжело вбив

графу (котрий перед смертю назвав ім'я свого фактичного вбивці), камергер описав себе як месника Аппіані та запевнив, що зробить все від нього залежне у пошуках та покаранні вбивць [1, с.161]. Він легко бреше, якщо це йому вигідно, та не зважає на долі людей, які для нього є тільки засобами у досягненні цілей.

Крім того, варто згадати, що, як на XVIII століття, у творі можна простежити навіть опис проблем феміністичного характеру – проблему жіночої долі, свободи вибору тощо. Графиня Орсіна зображується мудрою жінкою, яка страждає від невзаємного кохання. Однією із цитат вона яскраво відображає тогочасні звичаї у сприйнятті жінок: «Хіба може чоловік любити жінку, якій, всупереч йому, забаглося ще й мислити? Жінка, яка мислить, викликає таку саму огиду, як і чоловік, що підмальовується. Їй належить усміхатися, тільки усміхатися, аби в суворого володаря світу ні на мить не зіпсувався настрій» [1, с.147].

Щодо головної героїні, то її образ О. Зубенко називає як позитивним, так й доволі суперечливим. «Емілія є вірною своєму коханому графу Аппіані, але, з іншого боку, вона мимоволі піддається спокусам придворного життя. У палаці Хетторе Гонзага дівчина щосили намагається протистояти залицянням принца, однак у певну хвилину вона проявляє слабкість, розуміючи, що самотійно подолати ці відчуття не зможе» [3, с.33-34].

Отже, у трагедії «Емілія Галотті» наскрізною темою є відображення соціально-політичного конфлікту між різними верствами суспільства та сваволі феодалів, які мають владу й чинять злочини, та героїзму звичайних людей, які готові віддати останнє. Події розглядаються через призму моралі, що дає змогу глядачам самотійно оцінити їх та дійти до висновку про трагедію влади жорстоких феодальних звичаїв та застиглого неефективного патріархального устрою.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. *Вершини світового письменства*. Видавництво художньої літератури Дніпро». Київ, 1976, Том 21.
2. «Емілія Галотті» аналіз, характеристика героїв. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://dovidka.biz.ua/emiliia-halotti-analiz-kharakterystyka-heroiv/>
3. Зубенко О. Новаторство трагедії «Емілія Галотті» Г. Е. Лессінга. *Філологічні науки*. 2015, №19, 29-35 с. Режим доступу: <http://dspace.pnpu.edu.ua/bitstream/123456789/4668/1/Zubenko.pdf>
4. Vitiuk I. Biblical motifs in neomythology of post-apocalyptic films of the XXI century: Wayward Pines. *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. Серія: Філософські науки*. 2021. Вип. 2(88). С. 158-167.